

УДК 811.112.2

Тарас КОТЧЕНКО

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології*

Київського національного університету культури і мистецтв, м. Київ, Україна

e-mail: kottschenko_t@ukr.net

ВПЛИВ ЛІНГВОКРАЄЗНАВЧОЇ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДВОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена розгляду впливу етнокультурної та лінгвокраєзнавчої інформації на формування двомовної особистості, на розроблення базису комунікативних навичок у студентів спеціалізованих факультетів. Визначено, що глобалізаційні трансформації формують нові шляхи в підготовці білінгвальної особистості в умовах полікультурної освіти. Наголошується, що застосування знань у професійній діяльності випускниками вищих навчальних закладів передбачає їхній високий рівень комунікативної компетенції. Необхідною умовою успішної професійної реалізації фахівця в сучасних умовах розглядається лінгвокраїнознавча компетенція. Проаналізовані шляхи застосування лінгвокраєзнавчого матеріалу в процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: мовна особистість, білінгвізм, двомовна особистість, полікультурність, етнокультурний аспект, лінгвокраїнознавча компетенція, іншомовна культура, мотивація вивчення іноземної мови.

Сучасна культурна та мовна традиція вимагають переосмислення існуючих освітніх парадигм, які виявляють свою неадекватність у забезпеченні адекватного розвитку суспільства. На часі – модернізація освітнього простору вищої школи як середовища для підготовки білінгвального та полікультурного фахівця нового типу, який володіє сучасними духовно-моральними і комунікативними компетенціями, що дозволяє йому бути мобільним в умовах сучасного ринку освітніх послуг. Глобалізаційні трансформації, що відкривають нові шляхи в підготовці білінгвальної особистості в умовах полікультурної освіти, підкреслюють масштабність та складність впливу цих процесів на всі рівні соціального життя, освіти та культури, актуалізують питання міжкультурних контактів і комунікацій в умовах інтенсивної інтеграції, підсилюють значущість мовної та інформаційної освіти в культурному різноманітті й сферах міжнародного співробітництва.

Успішне застосування знань у подальшій професійній діяльності випускниками вищих навчальних закладів передбачає їхній високий рівень комунікативної компетенції. Фахівець має бути лінгвокраїнознавчо компетентним, володіти необхідним для цього рів-

нем мовленнєвих знань і умінь. Проблема лінгвокраїнознавства через свою специфіку є сферою міжпредметних інтересів. Однак враховуючи те, що лінгвокраїнознавство слугує засобом психологічної адаптації особистості до духовних цінностей країни, мова якої вивчається, дослідники почали розглядати його як методичну дисципліну, як важливий аспект викладання іноземних мов.

Теоретичною базою нашого дослідження стали праці відомих лінгвістів та методистів. Серед активних дослідників лінгвокраїнознавчого аспекту у навчальному процесі слід зазначити творчо-пошуковий та теоретико-практичний доробок науковців, які заклали теоретичне підґрунття лінгвокраїнознавства, запропонували практичний аспект реалізації цієї прикладної дисципліни: П. К. Бабінська, М. В. Барішніков, Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещакін, В. Г. Костомаров, О. Л. Носенко, О. Д. Райхштайн та ін. Теоретико-експериментальне вивчення лінгвокраїнознавчого аспекту процесу навчання іноземної мови знайшло найбільш повне відображення у працях Н. П. Доценко, Н. І. Зінченко, В. А. Куркової, М. А. Нефьодової, С. Ю. Ремизової, Н. М. Сергєєвої, Е. І. Турчанинової, Н. В. Чайковської.

Сучасний стан проблематики дослідження формування мовної особистості засвідчує полівекторність цього процесу. Питання розвитку мовної особистості, формування компетентної вторинної культурно-мовної особистості, методи реалізації білінгвізму знаходять своє відображення у дослідженнях М. В. Денисенко, О. Є. Дем'яненко, Т. А. Знаменської, А. В. Соломахи.

Так, дослідниця А. В. Соломаха розглядає концепт «мовна особистість» центральним концептом лінгводидактики. Авторка наголошує на необхідності певних змін в науковій парадигмі методики навчання іноземній мові, методологічною основою якої на сучасному етапі свого розвитку стала лінгводидактика. На думку авторки, концепт «мовна особистість», трансформується в концепт «вторинна мовна особистість», формування якої передбачає оволодіння іноземною мовою не лише на рівні мовного коду, а й інтеграцію особистості в мовну картину світу її носіїв [17].

Формуванню компетентної вторинної культурно-мовної особистості присвячено дослідження М. В. Денисенко. Авторка вважає, що мовна особистість набуває якостей вторинної мовної особистості під впливом сфер спілкування, яке відбувається іноземною мовою, а теми й ситуації розглядаються та аналізуються шляхом порівняння двох культур (рідної й чужої). Загальнонаціональні, регіональні, індивідуальні та інші явища іншомовної культури можливо збагнути описовим, а не порівняльним шляхом. Основним завданням під час вивчення іноземної мови є формування вторинної культурно – мовної особистості на основі мовної та вторинної мовної особистості [9, 331].

О. Є. Дем'яненко у своєму дослідженні «До проблеми формування мовної особистості студентів мовних спеціальностей в умовах кроскультурної інтеграції» аналізує концепти «мовна особистість» і «вторинна мовна особистість», досліджує актуальність проблеми формування мовної особистості студентів мовних спеціальностей в умовах кроскультурної інтеграції та особливості педагогічного підходу до проблеми мовної особистості, розглядає соціокультурні вимоги до формування мовної особистості, торкається проблеми

соціокультурної самоідентифікації мовної особистості [12, 107].

Т. А. Знаменська у дослідженні «Проблеми білінгвізму и его влияния на языковую личность» акцентує увагу на питаннях запобігання інтерференції рідної мови в процесі навчання іноземної. На думку дослідниці, для досягнення високого ступеня автентичності іноземної мови білінгвів та створення основи для розвитку двомовності, викладачеві слід враховувати особливості національної стилістики, комунікативних стратегій та мовних тактик як рідної так і іноземної мов. Автор переконана, що для ефективного здійснення міжмовної та міжкультурної комунікації необхідний інтеграційний міждисциплінарний підхід, об'єднання лінгвістичної теорії та методики викладання іноземної мови [1, 97].

Метою статті виступає аналіз чиників впливу на формування та розвиток білінгвальної особистості в умовах полікультурної освіти. Об'єктом дослідження обрано етнокультурний та лінгвокраєзнавчий матеріал як вагомими чинниками впливу на формування та розвиток білінгвальної особистості. Предметом дослідження розглядаються інформація про історію, культуру, побут країни, мова якої вивчається.

Використання лінгвокраїнознавчого аспекту у процесі формування двомовної особистості має на меті практичне й ефективне формування достатнього рівня лінгвокраїнознавчої компетенції, активної життєвої позиції, сприяє всебічному та гармонійному духовному розвитку особистості [4, 19].

Будь-який вид навчання, як відомо, не може реалізуватися як процес без накопичення знань про оточуючу дійсність – природу, суспільство, особистість, історію та культуру. Іншомовна культура є частиною світової культури. Таким чином, передаючи засобами іноземної мови іншомовну культуру, викладачі іноземної мови роблять свій вагомий внесок у процес формування розвинутої та гармонійної особистості. Основними завданнями інтеграції лінгвокраїнознавства в процес вивчення іноземної мови є розвиток комунікативної та соціокультурної компетенції студентів, а також зміцнення змістової основи навчання іноземної мови за рахунок

володіння студентами знань лінгвокраїнознавчого характеру [3, 29].

Лінгвокраєзнавча проблематика ґрунтується на декількох принципах. Психологічна сутність головного з них полягає у залученні людини, яка вивчає іноземну мову, до духовних і культурних цінностей іншої етнокультурної дійсності, які є базовим змістом мови. Це дані про географію країни, її історію, соціально-політичний устрій, досягнення культури, науки, літератури, мистецтва, традиції і звичаї народу тощо; фонові знання, що містяться в когнітивній сфері усіх носіїв мови, та є основою комунікативних процесів; невербальна мова: жести, міміка, інтонація тощо [12, 96].

Застосування лінгвокраєзнавчої інформації як важливого чинника у формуванні двомовної особистості ні в якому разі не зменшує важливості практичного оволодіння мовою як засобом спілкування. Більше того, це дозволяє реалізувати принцип комунікативної направленості та організувати спілкування студентів іноземною мовою. Лінгвокультурний компонент буде сприяти більш усвідомленому оволодінню іноземною мовою як засобом спілкування [13, 24].

Іншомовна культура як мета навчання, має соціальний, лінгвокраїнознавчий, педагогічний та психологічний зміст, який співвідноситься із всіма аспектами навчання. Як кожний вид культури, іншомовна культура складається із чотирьох складових:

- знання про функції, культуру, способи опанування іноземними мовами, як засобом спілкування;
- навчальні та мовні навички – досвід використання знань;
- уміння здійснити усі мовні функції;
- мотивація – досвід, звернений до системи цінностей особистості.

Завдяки співвіднесенню елементів змісту із аспектами навчання є можливість визначити компоненти іншомовної культури як мети навчання. Ми надаємо перевагу розгляду іншомовної культури як мети навчання поряд із іншими складовими цієї мети тому, що в суспільстві культура виконує декілька функцій: гуманістичну, комунікаційну, пізнавальну, нормативну та інформаційну [16, 12].

Спостерігаючи за студентами на занятті, можна зробити висновок, що стійкий інтерес

до іноземної мови (німецької мови) спостерігається у випадку, коли студенту пропонується самостійна робота із використанням елементарних лексичних одиниць та простих граматичних правил. Сюди належать також пошукові завдання із визначенням рівнем проблемності, контроль студентом власних умінь та навичок та лінгвокраєзнавчий матеріал [5, 32].

Як зазначалося, прогресуючий розвиток міжнародних зв'язків та контактів в політиці, економіці та інших галузях діяльності полікультурної особистості зумовлюють послідовну переорієнтацію сучасної методики навчання іноземній мові згідно існуючим сучасного інформаційного простору. Прагнення до визначеного рівня комунікаційної компетенції як до кінцевої мети навчання передбачає не тільки опанування іншомовною комунікацією, але й засвоєння величезного обсягу невербальної інформації, яка, проте, є необхідним засобом для відповідного застосування набутих знань про культуру країни, мова якої вивчається (вивчалася). Досягнення порозуміння між мовцем та носієм іншомовної культури повинно базуватися на відносно однаковому рівні. Відчутна різниця між рівнем обізнаності носіїв різних мов визначається відмінними матеріальними та духовними умовами існування народів та країн, особливостями їхньої історії, культури, суспільної думки тощо. Таким чином, загальноновизнаним є висновок: необхідно володіти знаннями про специфіку країни, мова якої вивчається [1, 28].

Існує два підходи до вивчення культури країни, мова якої вивчається: суспільнознавчий та філософський. Перший підхід ґрунтується на загальноновідомій дисципліні та традиційно пов'язаний із вивченням будь-якої іноземної мови. Країнознавство розуміється як комплексна дисципліна, яка включає в себе різноманітні відомості про країну, мова якої вивчається. На відміну від фундаментальних наук, на яких базується ця дисципліна, країнознавство включає в себе різноманітну інформацію фрагментарного характеру та позиціонується як дисципліна в системі географічних наук, яка займається комплексним вивченням матеріалів, крупних регіонів та країн [5, 30].

Теоретично, лінгвокраїнознавство поєднує, з одного боку опанування іноземною мовою, з іншого – дає конкретну інформацію про країну, мова якої вивчається. Оскільки основним об'єктом є не країна, а фонові знання носіїв мови, в узагальненому форматі їхня культура, то було б більш коректнішим вживання терміну «культурознавство». Проте, термін «лінгвокраєзнавство» вже досить довгий час зайняв свою нішу в царині викладання іноземних мов. Необхідно чітко уявляти різницю між традиційним країнознавством та лінгвокраїнознавством. Якщо країнознавство є загальною дисципліною, не беручи до уваги мову, на якій викладається цей предмет, то лінгвокраїнознавство є суто філологічною дисципліною. Навчання сприйняття лексичної одиниці відбувається на фоні певного образу, аналогічного тому, який присутній в свідомості носія мови та культури. В процесі роботи над значенням лексичної одиниці у студента послідовно формується образ, який є основою семантики слова або фразеологізму. За таких умов роботи над національно-культурним компонентом значення лексичної одиниці на перший план вивчення іноземної мови виступає не культура, а мова. Однак, без лінгвокраїнознавства не є

можливим опрацювання та засвоєння семантики лексичного складу протягом занять з другої іноземної мови на неспеціалізованих факультетах.

Лінгвокраїнознавство забезпечує вирішення цілого ряду проблем: адекватне розуміння тексту, так як виступає в якості лінгвістичної основи не тільки лінгводидактики, але й перекладу.

Лінгвокраїнознавча компетенція мусить забезпечити комунікаційну компетенцію, що передбачає оперування аналогічними образами в свідомості мовця та слухача, тому що це відбувається при спілкуванні двох носіїв однієї і тієї ж мови, однієї і тієї ж культури.

Звернення до проблеми вивчення мови та культури одночасно дозволяє поєднати елементи лінгвокраїнознавства із мовними явищами, які виступають не тільки як засоби комунікації, а як засіб ознайомлення із новою для них дійсністю. Такий підхід до формування білінгвальної особистості в умовах полікультурної освіти не тільки більш ефективне вирішення практичних, загальноосвітніх, розвиваючих та виховних завдань, але має подальші можливості для формування та розвитку мотиваційних аспектів процесу навчання.

Список використаних джерел

1. Бабинская П. К. Некоторые пути создания проблемных задач в процессе овладения иноязычной речью / Методика обучения иностранным языкам. Романское и германское языкознание. Выпуск 1. — М. : Высшая школа, 1986. — С. 26—31.
2. Богин Г. И. Современная лингводидактика / Г. И. Богин. — К. : КГУ, 1980. — 61 с.
3. Барышников Н. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе / Н. В. Барышников // Иностранные языки в школе. М. : 2002. — № 2. — С. 28—32.
4. Барышников Н. В. Мультилингводидактика / Н. В. Барышников // Иностранные языки в школе. М. : 2004. — № 5. — С. 19—20.
5. Богатырева М. А. К проблеме выделения уровней профессионального владения иностранным языком (по материалам Совета Европы) / М. А. Богатырева // Иностранные языки в школе. — 1997. — № 2. — С. 28—33.
6. Бориско Н. Ф. Сам себе методист или советы изучающему иностранные языки / Н. Ф. Бориско — М. : Фирма «Инкос», 2001. — 267 с.
7. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура: Три лингвострановедческие концепции: Лексического фона, речеповеденческих тактик и сапиентемы: Монография. — М., 2005.
8. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам : Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. — М. : Академия, 2004. — 336 с.
9. Денисенко М. В. Мовні і концептуальні картини світу / М. В. Денисенко // Збірник наукових праць. — Випуск 47. Частина 1. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014 — 685 с.
10. Дем'яненко О. Є. До проблеми формування мовної особистості студентів мовних спеціальностей в умовах кроскультурної інтеграції / Ольга Євгенівна Дем'яненко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. : М. Т. Мартинюк]. — 2014. — С. 11.
11. Знаменська Т. А. Проблемы билингвизма и его влияния на языковую личность / Т. А. Знаменская // Образование и наука. Журнал теоретических и прикладных исследований. — № 1 (100). — 2013. — С. 90—93.
12. Науменко А. М. Лінгвопедагогіка як наука / А. М. Науменко // Нові підходи до вивчення й викладання філології у вищій школі. — К. : 1994. — С. 89—105.
13. Нефедова М. А., Лотарева Т. В. Страноведческий материал и познавательная активность учащихся / М. А. Нефедова, Т. В. Лотарева // Иностранные языки в школе. — 1987. — № 6. — С. 24—25.

14. Пассов Е. И., Шаридова З. Г. Коммуникативное мышление как феномен и его структура / Е. И. Пассов, З. Г. Шаридова // Коммуникативный метод обучения иноязычной речевой деятельности / Сборник научных трудов. — В. : ВГПИ, 1982. — С. 12—23.
15. Пілішек С. О. Лінгвокраїнознавство як важливий фактор іншомовної компетентції // Тези доповідей міжнародного форуму «Мовна освіта: шлях до євроінтеграції» / за ред. С. Ю. Николаєвої, К. І. Онищенко. — К. : Ленвіт, 2005. — С. 199—201.
16. Райхштейн А. Д. Лингвистика и страноведческий аспект в преподавании иностранных языков / А. Д. Райхштейн // Иностранные языки в школе. — 1988. — № 6. — С. 12—13.
17. Соломаха А. В. Концепт «вторинна мовна особистість» в теорії та методиці навчання іноземних мов [Електронний ресурс] // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. — 2013.
18. Burkhard-Montanari E. Wie Kinder mehrsprachig aufwachsen. Frankfurt-am-Main, 2002.
19. Jampert K. Sprachforderung entsteht über Beziehung und Aktivität Treffpunkt deutsche Sprache Eine Tagungsdocumentation Projektheft 5. München, 2001.

References

1. Babinskaja P. K. (1986). *Nekotorye puti sozdaniya problemnyh zadach v processe ovladenija inozazychnoj rech'ju* [Some ways of creating problematic tasks in the process of mastering a foreign language speech]. Minsk. 245.
2. Bogin G. I. (1980). *Sovremennaja lingvodidaktika* [Bogin GI Modern lingvodidactics.Kalinin]. Kalinin. 61.
3. Baryshnikov N. V. (2002). *Parametry obuchenija mezskul'turnoj kommunikacii v srednej shkole* [Learning parameters of intercultural communication in the secondary school]. Moscow: 28—32.
4. Baryshnikov N. V. (2004). *Mul'tilingvodidaktika* [Multilingodidactics]. Moscow: 19-20.
5. Bogatyreva M. A. (1997). *K probleme vydelenija urovnej professional'nogo vladenija inostrannym jazykom (po materialam Soveta Evropy)* [To the problem of distinguishing the levels of professional knowledge of a foreign language (based on the materials of the Council of Europe)]. Moscow. 1997. 28—33.
6. Borisko N. F. (2001). *Sam sebe metodist ili sovety izuchajushhemu inostrannye jazyki* [Himself a methodologist or advice for students of foreign languages]. Moscow: 267.
7. Vereshhagin E. M., Kostomarov V. G. (2005). *Jazyk i kul'tura: Tri lingvostranovedcheskie koncepcii: Leksicheskogo fona, rechepovedencheskih taktik i sapientemy* [Language and Culture: Three lingvostranovedcheskie concepts: lexical background, rechepovedencheskih tactics and sapientemy]. Moscow. 2005.
8. Gal'skova N. D., Gez N. I. (2004). *Teoriya obuchenija inostrannym jazykam: Lingvodidaktika i metodika* [The theory of learning a foreign language: Didactics and methodology]. Moscow: Akademija. 336.
9. Denysenko M. V. (2014). *Movni i kontseptual'ni kartyny svitu* [Language and conceptual world view]. Kyiv.
10. Dem'yanenko O. Ye. (2014). *Do problemy formuvannya movnoyi osobystosti studentiv movnykh spetsial'nostey v umovakh kroskul'turnoyi intehtratsiyi* [The problem of the formation of the linguistic identity of students of language specialties in the conditions of cross-cultural integration]. Uman'.
11. Znamens'ka T. A. (2013). *Problemy bilingvizma i ego vlijaniya na jazykovuju lichnost'* [Problems of bilingualism and its influence on the language identity]. Tomsk. 90—93.
12. Naumenko A. M. (1994). *Linhvopoetyka yak nauka* [Linguopoetics as a science]. Kyiv.
13. Nefedova M. A., Lotareva T. V. (1987). *Stranovedcheskij material i poznavatel'naja aktivnost' uchashhihsja* [Country-specific material and cognitive activity of students]. Moscow. 24—25.
14. Passov E. I., Sharidova Z. G. (1982). *Kommunikativnoe myshlenie kak fenomen i ego struktura* [Communicative thinking as a phenomenon and its structure]. Voronezh: VGPI. 22—23.
15. Pilishek S. O. (2005). *Linhvokraynoznavstvo yak vazhlyvyi faktor inshomovnoyi kompetentsiyi* [Linguistic study as an important factor of foreign language competence]. Kyiv.
16. Rajhshtejn A. D. (1988). *Lingvistika i stranovedcheskij aspekt v prepodavanii inostrannyh jazykov* [Linguistics and regional studies in the teaching of foreign languages]. Moscow. 12—13.
17. Solomakha A. V. (2013). *Kontsept «vtorynna movna osobystist'» v teoriyi ta metodytsi navchannya inozemnykh mov* [The concept of «second-rate mobility» in the theory and methodology of naval maneuvers]. Retrieved from <http://www.psyh.kiev.ua>.
18. Burkhard-Montanari E. Wie Kinder mehrsprachig aufwachsen. Frankfurt-am-Main, 2002.
19. Jampert K. Sprachforderung entsteht über Beziehung und Aktivität Treffpunkt deutsche Sprache Eine Tagungsdocumentation Projektheft 5. München, 2001.

Котченко Т. Влияние лингвострановедческой и этнокультурной информации на формирование двуязычной личности

Статья посвящена рассмотрению влияния этнокультурной и лингвострановедческой информации на формирование двуязычной личности, на разработку базиса коммуникативных навыков у студентов неспециализированных факультетов. Определено, что глобализационные трансформации формируют новые пути в подготовке билингвальной личности в условиях поликультурного образования. Отмечается, что применение знаний в профессиональной деятельности выпускниками высших учебных заведений предусматривает их высокий уровень коммуникативной компетенции. Необходимым условием успешной профессиональной реализации специалиста в современных условиях рассматривается лингвострановедческая компетенция. Проанализированы пути применения лингвострановедческого материала в процессе изучения иностранного языка.

Ключевые слова: языковая личность, билингвизм, двуязычная личность, поле культурность, этнокультурный аспект, лингвострановедческая компетенция, иноязычная культура, мотивация изучения иностранного языка.

Kotchenko T. The influence of linguoscience and ethnocultural information on the determination of bilateral personality

Article is devoted to the consideration of the influence of ethno-cultural and linguistic-linguistic information on the formation of a bilingual personality, on the development of a basis of communication skills among students of non-specialized faculties. It is determined that globalization transformations form new ways in preparing bilingual personality in conditions of multicultural education. It is noted that application of knowledge in professional activity by graduates of higher educational establishments presupposes their high level of communicative competence. An essential condition for a successful professional implementation is a specialist in modern conditions, linguistic and ecclesiastical competence. The ways of using the linguistic study material in the process of learning a foreign language are analyzed. The use of the linguistic and ethnographic aspect in the process of formation of a bilingual person aims at the practical and effective formation of a sufficient level of linguistic competence, active life position, contributes to the comprehensive and harmonious spiritual development of the individual. The main tasks of the integration of linguistics in the process of learning a foreign language are the development of the communicative and socio-cultural competence of students, as well as strengthening the content basis of teaching a foreign language through the possession of knowledge of linguistic and ecclesiastical nature by students. The use of linguistic-linguistic information as an important factor in the formation of bilingual personal in no way diminishes the importance of practical language learning as a means of communication.

Key words: linguistic personality, bilingualism, bilingual personality, field cultural, ethno-cultural aspect, linguistic-ethnographic competence, foreign language culture, motivation for studying a foreign language.

Стаття надійшла до редколегії 17.09.2017